

W S P O M N I E N I E

Jerzy J. Wiatr

*Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji
prof. em. Uniwersytetu Warszawskiego*

JEAN A. LAPONCE (1925–2016)

W międzynarodowym środowisku politologów i socjologów polityki Jean Laponce odgrywał bardzo istotną rolę, którą warto przedstawić nie tylko dla oddania hołdu niedawno (28 listopada 2016 r.) zmarłemu uczonemu, lecz także dlatego, że jej zrozumienie jest konieczne do poznania procesu ukształtowania się nowoczesnych, prawdziwie międzydyscyplinarnych i w pełni międzynarodowych badań nad polityką. Dla polskich socjologów polityki Jean Laponce jest postacią bardzo ważną, gdyż był jednym z tych uczonych zachodnich, którzy w szczególnie wielkim stopniu pomagali nam w zdobyciu poważnego miejsca w nauce światowej. Dla mnie zaś osobiście jego odejście oznacza stratę jednego z najbliższych przyjaciół, z którym połączyło mnie niemal pół wieku bardzo bliskiej współpracy.

Jean Laponce był Francuzem i Kanadyjczykiem. Urodził się w uroczej części Francji, w Decize sur Loire 4 listopada 1925 roku. W 1943 roku uzyskał świadectwo dojrzałości (*baccalaureat*) w paryskim Liceum im. Carnota, a w 1947 roku dyplom ukończenia paryskiego Instytutu Studiów Politycznych – najważniejszej placówki politologicznej w powojennej Francji. W następnych latach odbywał studia na Uniwersytecie Kalifornijskim w Los Angeles, gdzie w 1955 roku uzyskał doktorat na podstawie rozprawy poświęconej ochronie praw mniejszości narodowych; stała się ona podstawą jego pierwszej książki (Laponce 1960).

Książka ta ukazała się kilka lat po tym, jak jej autor wybrał kontynuowanie kariery akademickiej nie we Francji (gdzie amerykański doktorat nie był traktowany jako wystarczająca podstawa do uzyskania profesury), lecz w Ameryce Północnej – początkowo w Kalifornii (Uniwersytet w Santa Clara), a od

1956 roku w Uniwersytecie Kolumbii Brytyjskiej (UBC) w Vancouver. Tej uczelni pozostał wierny do śmierci. W 2003 roku otrzymał doktorat honoris causa UBC. Gdy osiedlał się w Kanadzie, uczelnie kanadyjskie dopiero zaczęły tworzyć wydziały politologii. Laponce był pierwszym profesorem tej dyscypliny w UBC i to dzięki niemu uczelnia ta stała się jednym z najbardziej znanych ośrodków politologicznych.

Zainteresowania badawcze uczonego ewoluowały. Początkowo skupiał uwagę na analizie polityki francuskiej (Laponce 1961) i na badaniach zachowań wyborczych we Francji (Laponce 1969), by w latach następnych wrócić do problematyki narodowościowej. Owocem tych zainteresowań była fundamentalna praca poświęcona „językom i terytorium” napisana po francusku (Laponce 1984) i parę lat później opublikowana w wersji angielskiej (Laponce 1987). Kontynuacją tych zainteresowań była kolejna praca przewrotnie zatytułowana „Prawo Babel” (Laponce 2006), w której rozwijał swą koncepcję politycznej ochrony językowych praw mniejszości etnicznych. Uwieńczeniem zainteresowań problematyką narodową była jego ostatnia książka, w której przedstawił dzieje referendum dotyczącego suwerenności od 1791 roku (referendum w sprawie przekazania Francji należącego do Państwa Kościelnego Avignonu) do 2009 roku (referendum w sprawie statusu Katalonii) (Laponce 2010). W tej ostatniej pracy występuje wątek polski (referendum 1920 roku w sprawie przynależności Warmii i Mazur, referendum 1921 roku w sprawie Górnego Śląska, referendum 1946 roku, w którym pytano m.in. o polską granicę zachodnią, referendum 2003 roku w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej). Całość tych prac w pełni uzasadnia pogląd, że Laponce był jednym z najciekawszych uczonych podejmujących problematykę narodowościową. Prace te sytuują się na pograniczu między nauką o polityce i socjologią.

W rozszerzaniu tradycyjnego pola widzenia politologii Laponce nie ograniczał się do problematyki narodowej. Był pionierem stosowania eksperymentów i symulacji w badaniu polityki, czego dotyczyła zorganizowana przez niego międzynarodowa konferencja w Vancouver w 1970 roku (Laponce, Smoker 1972). Był jednym z pionierów geografii politycznej i inicjatorem zajmującego się tą tematyką komitetu badawczego IPSA (Research Committee 15). Wraz z amerykańskim uczonym Albertem Somitem był jednym z pionierów nowego kierunku w badaniach politologicznych akcentującego rolę biologicznych uwarunkowań zachowania politycznego. W 1987 roku obaj ci uczeni (z moim udziałem) zorganizowali w Warszawie konferencję komitetu „biology and politics” IPSA, co polskiemu środowisku naukowemu przybliżyło tę tematykę.

Jean Laponce nie był jednak tylko badaczem i autorem ważnych prac naukowych. Był także jednym z najbardziej wpływowych organizatorów

międzynarodowej współpracy w zakresie politologii. W 1967 roku obaj zostaliśmy wybrani do Komitetu Wykonawczego International Political Science Association (IPSA), co zapoczątkowało naszą bliższą znajomość, wkrótce przekształconą w głęboką przyjaźń. W 1973 roku, na światowym kongresie w Montrealu, Laponce został wybrany prezydentem IPSA. Miał wtedy niespełna 48 lat i stał się najmłodszym prezydentem tej organizacji w całej jej historii. Jego prezydentura IPSA była naznaczona dwiema szczególnie ważnymi decyzjami: podjęciem prac nad powołaniem do życia oficjalnego organu IPSA *International Political Science Review*, który wspólnie z kanadyjskim uczonym Johnem Meiselem redagował do 2002 roku, oraz wyznaczeniem Moskwy jako miejsca kongresu IPSA w 1979 roku. Ta ostatnia decyzja miała istotne znaczenie dla ożywienia nauki o polityce w ówczesnym ZSRR i pośrednio wpłynęła na to, że ze środowiska radzieckich politologów wyszli bliscy współpracownicy Gorbaczowa – profesorowie Fiodor Burlacki i Georgij Szachnazarow.

Doceniając znaczenie pełnej uniwersalizacji nauki o polityce, Jean Laponce przywiązywał wielką wagę do umacniania pozycji nauki polskiej w IPSA. Byliśmy wówczas pod tym względem liderami nowego podejścia do badania polityki w całym bloku państw socjalistycznych. Pomagając nam w zajmowaniu ważnych pozycji w IPSA, czego parokrotnie osobiście doświadczałem, Laponce kierował się nie tylko sympatią do naszego kraju (jak warto wspomnieć, także kraju jego żony Izy), lecz także zrozumieniem znaczenia, jakie dla światowej nauki o polityce miała wówczas nauka polska – najbardziej otwarta i interesująca na wschód od Łaby. Dotyczyło to głównie, ale nie wyłącznie, współpracy na terenie IPSA. W 1984 roku Laponce uczestniczył w zorganizowanej przez Zakład Socjologii Polityki Uniwersytetu Warszawskiego międzynarodowej konferencji w Jabłonie, na której podsumowaliśmy dotychczasowe etapy badań nad rolą wartości w polityce lokalnej i planowaliśmy ich kontynuację.

W IPSA istnieje coś, co niekiedy żartobliwie nazywamy „rodziną”. Jest to krąg ludzi, dla których IPSA jest czymś więcej niż jedną z wielu płaszczyzn działalności zawodowej. Jest najważniejszym środowiskiem naukowym, z którym wiążemy się nie tylko na czas pełnienia funkcji. Jak w każdej organizacji, również w IPSA działają (także na najwyższym szczeblu) ludzie, którzy po zakończeniu kadencji usuwają się na bok i nie uczestniczą w dalszych pracach. Jean Laponce należał do innej kategorii: był w pełnym tego słowa znaczeniu człowiekiem IPSA. Nieraz żartowaliśmy, że ma dwie wielkie miłości – obie o imieniu zaczynającym się na „i”: IPSA i ukochaną żonę Izę.

W 2014 roku na kongresie IPSA w Montrealu odbyła się specjalna sesja poświęcona wkładowi Jeana Laponce’a do nauki o polityce. Było to, jak

dotąd, jedyne takie wyróżnienie mające miejsce za życia jubilata. Od 2012 roku IPSA przyznaje nagrody Meisela i Laponce'a za najlepsze artykuły opublikowane na łamach IPSR.

W pracach badawczych polskiego środowiska socjologów polityki Jean Laponce był bardzo ważnym partnerem. Niektóre jego badania były replikowane w Polsce lub prowadzone równoległe w obu krajach. Zawdzięczamy mu przede wszystkim stałą, niezależną od politycznych zawirowań, pomoc i przyjaźń. Dla mnie Jean Laponce był jednym z najbliższych przyjaciół i wielkim autorytetem naukowym.

LITERATURA PRZYWOŁYWANA

Laponce Jean A. (1960), *The Protection of Minorities*, Los Angeles: The University of California Press.

Laponce Jean A. (1961), *The Government of France under the Fifth Republic*, Berkeley & Los Angeles: The University of California Press.

Laponce Jean A. (1969), *Peoples vs Politics*, Toronto: Toronto University Press.

Laponce Jean A. (1984), *Langue et territoire*, Québec: Presses de l'Université Laval.

Laponce Jean A. (1987), *Languages and their Territories*, Toronto: Toronto University Press.

Laponce Jean A. (2006), *Loi de Babel et autres régularités des rapports entre langue et politique*, Lévis (Québec): Presses de l'Université Laval.

Laponce Jean A. (2010), *Le référendum de souveraineté. Comparaisons, critiques et commentaires*, Québec: Presses de l'Université Laval

Laponce Jean A. and Paul Smoker, eds. (1972), *Experimentation and simulation in political science*, Toronto: Toronto University Press.